

***Abstract:** the evolution of the concept of «tolerance» in the philosophical tradition from antiquity to the present is considered. A change in content emphasis from passive acceptance of difficulties to active awareness of the value of diversity has been traced. Emphasis is placed on the importance of a tolerant worldview for the formation of a harmonious, democratic society.*

***Key words:** tolerance, society, mutual respect, cultural diversity.*

*Науковий керівник – СУРІНА Ганна,
к.філос.н., ст. викладач
кафедри українознавства і суспільних наук
Миколаївський національний аграрний університет
м. Миколаїв*

ОБДАРОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ НА ПРИКЛАДІ АНРІ ПУАНКАРЕ

ШПАЧИНСЬКИЙ Ігор, к.філос.н.

доцент кафедри загальної підготовки

Миколаївський ПВНЗ Медико-Природничий Університет

***Анотація:** На прикладі видатного французького математика Анрі Пуанкаре розглянуто основні риси обдарованості як психологічного феномену. Виділено такі характеристики обдарованості, як високий інтелект і когнітивна гнучкість, підсвідоме мислення та інтуїція, креативність мислення та уява, внутрішня мотивація та емоційна чутливість, самоаналіз.*

***Ключові слова:** обдарованість, психологія обдарованості, Анрі Пуанкаре, інтуїція, працездатність, креативність.*

Психологія обдарованості вивчає когнітивні, емоційні, соціальні та поведінкові особливості людей із винятковими здібностями в певних сферах. Під обдарованістю розуміється не лише високий інтелект, але й унікальне поєднання рис, які дозволяють досягати видатних результатів.

Психологічні моделі обдарованості розробляли такі дослідники, як Дж. Рензуллі, Г. Гарднер, А. Танненабаум та ін. Так, Джозеф Рензуллі виділяє три компоненти обдарованості: високі інтелектуальні здібності, креативність і мотивація [5]. Говард Гарднер пропонує концепцію множинних інтелектів, де обдарованість може проявлятися в різних сферах [2]. Абрахам Танненбаум наголошує на ролі середовища та випадкових факторів у розвитку обдарованості [3].

У життєдіяльності видатного французького математика Анрі Пуанкаре чітко виявляються усі риси обдарованості, означені у вищевказаних моделях. За моделлю Рензуллі — це яскраві інтелектуальні здібності, креативність і мотивація. За теорією Гарднера — домінування логіко-математичного інтелекту, але філософські праці А. Пуанкаре вказують також на лінгвістичну та інтроспективну обдарованість. За моделлю Танненабаума сприятливе інтелектуальне середовище Франції XIX століття та доступ до освіти відіграли ключову роль у розвитку талантів А. Пуанкаре.

Анрі Пуанкаре (1854–1912) — видатний французький математик, фізик і філософ, якого часто вважають одним із найяскравіших прикладів обдарованості в науці [1, с. 535]. Його внесок у математику, небесну механіку, теорію відносності та топологію демонструє унікальне поєднання інтуїції, креативності та аналітичного мислення.

Розглянемо ключові аспекти психології обдарованості, які можна виокремити на прикладі видатного математика:

Високий інтелект і когнітивна гнучкість Пуанкаре проявлялися у винятковій здатності до аналізу, синтезу та знаходження нестандартних рішень. Пуанкаре міг бачити зв'язки між різними математичними концепціями, що свідчить про розвинене абстрактне мислення. Він був поліматом, тобто людиною з широкими знаннями в різних галузях. Він досяг успіхів не лише у математиці, але й зробив значний внесок у фізику (теорія відносності, динаміка рідин) та філософію науки. Його здатність бачити зв'язки між різними дисциплінами вказує на високий рівень синтетичного мислення.

Маючи розвинуту інтуїцію та підсвідоме мислення, Пуанкаре описував, як рішення приходили до нього раптово, часто після періодів відпочинку чи відволікання. Це ілюструє роль підсвідомої обробки інформації, коли мозок продовжує працювати над проблемою "у фоновому режимі". Психологія обдарованості підкреслює, що такі осяяння є результатом глибокого занурення в проблему. Пуанкаре описував, як рішення складних математичних проблем приходили до нього раптово, часто в моменти, коли він не працював над задачею

свідомо. Наприклад, у своїй книзі «Наука і гіпотеза» [4] він розповідає про випадок, коли ідея для розв'язання проблеми теорії фуксових функцій спала йому на думку під час прогулянки.

Обдарованість тісно пов'язана з креативністю мислення та уявою. Пуанкаре створив нові галузі математики, такі як топологія і теорія хаосу, завдяки своїй здатності генерувати оригінальні ідеї. Він умів бачити проблему з різних перспектив, створювати нові концепції та підходи. Його уява дозволяла йому передбачати математичні структури та їх властивості ще до формального доказу.

Обдаровані особистості, як правило, мають високу внутрішню мотивацію, наполегливість у досягненні мети та пристрасть до своєї справи. Пуанкаре, незважаючи на свою інтуїтивну природу, був відомий своєю дисципліною та систематичною працею, що допомагала йому реалізовувати свій потенціал. Це підтверджує теорію, що обдарованість часто поєднує інтуїцію з наполегливою працею.

Обдаровані люди часто мають підвищену емоційну чутливість, що може проявлятися як у захопленні своєю роботою, так і у вразливості до критики. Пуанкаре цікавився не лише математикою, але й філософією науки, що вказує на його глибоку рефлексію та емоційну залученість. Інтерес до природи знання та процесу мислення відображено в його філософських працях. Його емоційна залученість до науки, прагнення до істини та здатність переживати радість від відкриттів є психологічними рисами, характерними для обдарованих особистостей.

Здатність до самоаналізу і мета-когніції є типовою для обдарованих. Пуанкаре детально описував, як виникають ідеї, що свідчить про високий рівень метакогнітивних здібностей. Він був одним із перших, хто детально описав процес наукової творчості. У своїх есе він аналізував, як виникають ідеї, підкреслюючи роль підсвідомості та моментів "осяяння". Це свідчить про високий рівень самосвідомості, що є важливою рисою обдарованих людей.

Втім, обдаровані люди стикаються й з труднощами і викликами, пов'язаними з їх надзвичайною талановитістю, їх спіткають психологічні

проблеми, такі, як перфекціонізм, соціальна ізоляція, емоційна інтенсивність. Пуанкаре, ймовірно, відчував тиск через високі очікування від себе. Його обдарованість ускладнювала процеси спілкування з іншими через різницю в інтересах та рівні мислення. Глибоке занурення в роботу на підвищеному рівні інтенсивності призводила до емоційного виснаження. Маючи здатність до саморефлексії, видатний вчений справлявся з психологічними викликами власної обдарованості.

Отже, обдарованість Анрі Пуанкаре ґрунтувалася на унікальному поєднанні інтуїтивного мислення, високої працездатності, креативності та міждисциплінарного підходу. Його здатність до самоаналізу та вміння працювати з підсвідомими процесами роблять його прикладом класичної обдарованості, що проявляється не лише в результатах, але й у самому процесі мислення. Водночас його приклад підкреслює важливість середовища та самодисципліни для реалізації власного потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Пуанкаре, Жюль Анрі. Філософський енциклопедичний словник. В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін.; Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
2. Gardner, Howard. Five Minds for the Future. Harvard Business Press, 2006. 196 p.
3. Klein, Pnina; Tannenbaum, Abraham. To Be Young and Gifted. London: Bloomsbury Publishing. 1992. 392 p.
4. Poincaré, Henri. La Science et l'Hypothèse. Prodinova. 2019. 182 p.
5. Renzulli, J.S. Schools for talent development: A practical plan for total school improvement. The School Administrator, 53(1), 1996. P. 20–22.

Abstract: *Using the example of the outstanding French mathematician Henri Poincaré, the main features of giftedness as a psychological phenomenon are considered. The following characteristics of giftedness are highlighted: high intelligence and cognitive flexibility, subconscious thinking and intuition, creativity of thinking and imagination, internal motivation and emotional sensitivity, introspection.*

Keywords: *giftedness, psychology of giftedness, Henri Poincaré, intuition, work capacity, creativity.*